

Szerkesztői jegyzet¹

Egy tavaly nyári interjúban a hazai oktatási viszonyainkról a következőket mondtam: „Sarkosan fogok fogalmazni. Oktatási viszonyaink régóta számos problémával terheltek. Jelenleg annnyival rosszabb a helyzet, hogy az elmúlt évtizedekben erősödő társadalmi polarizáció, csökkenő gyereklétszám, rejtett vagy nyílt kultúrharc, az elodázott rendszerszintű reformok, a valódi megoldások helyetti kommunikációs bűvészműtatványok, a végbemenő forráskivonások (személyi, anyagi), valamint a pedagógiai tudás leértékelődése nyomán a helyzet rövid távon tulajdonképpen reménytelen. A megoldás megtalálását nehezíti a tudásipar széleskörű és robbanásszerű fejlődése, az MI és a robotika terjedése, a virtuális közeg térnyerése. Sok-sok kreatív gondolatra, innovációs eredményre, átgondolt és összehangolt intézkedésre és időre lesz szükség a 'kizökkent idő' visszabillentése érdekében.” Április közepén a választópolgárok döntő többsége nagyarányú politikai változások mellett tette le a voksát. Ez a fordulat – egy új, invenciózus szakértői gondolkodás színrelépésével – esélyt adhat a reménytelennek látszó oktatási viszonyok megváltoztatására.

Joggal adódik a kérdés, hogy az elmúlt másfél évtized során keletkezett problémákat, konfliktusokat, a zsákutcába került folyamatokat miként lehet kezelni. Meglátásom szerint egy jövőendő, új oktatáspolitikának első lépésként a köz- és szakmai bizalmat kell helyreállítania az oktatás világának minden szereplője között. Gyors jogszabályi változtatásokkal és EU-források révén növelni szükséges az oktatási ráfordításokat, vissza kell állítani és átláthatóvá tenni a szektorsemleges finanszírozást és hatályon kívül kell helyezni a rendpárti, szakmai és intézményi autonómiát korlátozó előírásokat. Ennek keretében – többek között – társadalmi ellenőrzés alá vonva decentralizálni kellene a fenntartói rendszert, továbbá visszaállítani a NAT alaptantervi jellegét, megszabadítva az új kulturális hegemoniát szolgáló részek-től. Emellett vissza kell adni az iskolai közösségek és a pedagógusok minden olyan jogosítványát, döntési kompetenciáját, amit a rendpárti hatalom erőszakkal elvett. Új szemléletű pedagógusfoglalkoztatási és minősítési rendszert kell bevezetni, amely ösztönzően hat az innovációs energiák felszabadítására, és vissza kell állítani az oktatási intézmények vezetői-nek korábbi jogköreit a szakmai munka irányítása, a különböző erőforrásokkal való gazdálkodás területén. Elengedhetetlen a szakmaiság tekintélyének rehabilitációja, megerősítése annak érdekében, hogy az új intézkedések sebészi pontossággal irányulhassanak a megoldandó problémákra. Ehhez újjá kell szervezni az oktatásirányítás szakmai háttérintézményi rendszerét, mert ma nincs olyan állami tudásközpont, amely megfelelő szakmai kvalifikációval rendelkezne az oktatási rendszer egészét érintő stratégiai döntések előkészítése, a meghozott intézkedések intelligens operatív végrehajtása és a pedagógusok folyamatos szakmai

¹ Az írás bővebb változata az *Országút* 2026. május 22-i számában jelenik meg.

fejlesztése terén. Vissza kell térni az adatokra, tényekre alapuló tervezésre, amelyben kiemelt jelentőségűvé válik a tudomány világa és a mindennapi pedagógiai praxis folyamatos, nyilvános, interaktív és empatikus párbeszéde.

Kiemelt feladat az oktatásirányítás, a pedagógusok, szülők és diákok kapcsolatrendszerének társadalmasítása: a civil részvétel, kontroll és felelősségvállalás hangsúlyos megerősítése, a nyílt és őszinte párbeszéd általánossá tétele. Teret kell adni az oktatásirányítás különböző szintjein a diákok hangjának, és a döntési folyamatok részesévé kell tenni őket magukat. Prioritásként kellene kezelni a szülők és szervezeteik bevonását, illetve edukálásukat a meghozott döntések értelmezése érdekében, tanulóképessé téve őket az új pedagógiai megközelítések, módszerek elfogadása iránt. Vissza kell építeni a közoktatás országos és helyi szakmai szervezeteinek jogköreit, a dolgozói érdekvédelem európai normáit. Pályázatokkal szükséges támogatni a helyi innovációkat, kísérleteket, a civil szervezetek működését és hálózatosodását, a pedagógiai sajtó tényfeltáró, elemző tevékenységét. Társadalmilag kontrollált oktatáspolitikai döntési és végrehajtási munkafolyamatot kell kialakítani, olyan önkorrekción rendszert működtetni, amely képes kezelni és feloldani az esetleges problémákat, feszültségeket, valamint olyan belső önmozgással rendelkezik, amely folyamatosan indukálja az innovációs elemek bevitelét a rendszerbe.

Szerencsés lenne végre meghaladni azt a több mint félévszázados hazai hagyományt, hogy a közoktatás társadalmi esélyteremtő és eredményességi problémáit a mindenkori oktatáspolitikai tartalmi szabályozás költségkímélő eszközével kívánja megoldani. Elkerülhetetlennek látszik egy hosszú távú stratégiára épülő, jelentős erőforrásokat igénylő – társadalmi konszenzuson alapuló – strukturális átalakítás, amely az iskolaszervezet megváltozását, az optimális iskolaméretek megteremtését és méltányos oktatási viszonyok kialakítását eredményezi.

A felvázolt változások – az anyagi ráfordítások, a szakszerű közigazgatási döntési folyamat mellett – természetesen türelmet, toleranciát, tanulóképességet, átfogó társadalmi szolidaritást és összefogást igényelnek. A nagy kihívás az, hogyan tudjuk a változásokkal együtt járó érdeksérelmeket egyéni és társadalmi szinten kezelni, feldolgozni.

Kaposi József